

Marea neagră O POARTĂ STRATEGICĂ ÎNCĂ NEDESCHISĂ

Gheorghe VĂDUVA

Abstract

Marea Neagră nu s-a albit. Și nici nu s-a cumișit pe deplin, deși nu putem spune că n-a fost destul de cuminte. Ea are probleme cu salinitatea, cu lipsa curenților verticali și cu stabilitatea țărmurilor, cu furtunile, cu ecologia și, din ce în ce mai mult, cu traficanții, poate și cu pirații, dar n-au intrat zilele în sac. Probabil că vor mai apărea și altele, deși nu ducem lipsă de ele. Odinioară, corăbierii se temeau de valurile ei, iar imperiile otoman, rus și, în oarecare măsură, și cel habsburgic o considerau un fel de zonă tampon și chiar de falie, deși fiecare mai avea, pe undeva, prin niște camere negre, și alte planuri. Occidentul european se confrunta și încă se confruntă cu destule chestiuni privind Mediterana, nordul Africii, centrul Europei și, mai ales, Balcanii, pentru a-și mai bate capul și cu Marea Neagră. Dar această mare există și, în afară de faptul că, neavând curenți verticali, sub 180 de metri nu există viață, nici oxigen, deci tot ce se află pe fundul ei – corăbii, ruine ale unor castele, fosile, mărturii geologice etc. – s-ar putea să fie intact, ea mai poate prezenta și o altă importanță. Foarte mare, credem noi, riveranii, pentru cine dorește să aibă ochi să o vadă.

Realități și mentalități

Nu a existat niciodată o foarte mare bătălie pentru Marea Neagră. Poate, cu excepția Imperiului țarist și, mai târziu, a celui sovietic, care vizau încă o direcție strategică de învăluire și chiar de invazie, prin Mediterana, a Europei Occidentale, (pentru sovietici, se numea teatrul de operații de Sud-Vest), deci Strâmtoarele, nimeni nu s-a interesat prea mult și prea insistent de Marea Neagră, nici măcar de zona ei extinsă, care înseamnă, totuși, și altceva în afară de spațiul fluid al unei mări aproape închise. Nici imperiile mai vechi, nici cele mai noi, nici cele trecute, nici cele recente și, probabil, nici cele viitoare nu-și bat prea mult capul cu o astfel de zonă. Pontul Euxin nu era deloc ospitalier pentru corăbiile romane care, atunci când ajungeau aici, nu se îndepărtau prea mult de coaste, nici pentru cele grecești, încărcate cu mărfuri, iar Drumul Mătăsii nu trecea chiar prin Marea Neagră, ci doar pe țărmul ei sudic. Este adevărat, Imperiul habsburgic viza și el, într-un fel, Marea Neagră, dar nu în mod direct, ci prin... Gurile Dunării. În acest sens, întrucât era aproape complet lipsit de flexibilitate strategică în acest spațiu estic, a realizat, în mod expres, în interiorul Carpaților de Curbură, în zona ținuturilor care azi se numesc Harghita, Covasna și o parte din Mureș, cea mai mare concentrare de neromâni – un adevărat cap de pod strategic exact în centrul geografic al românismului –, prin care viza cel puțin patru mari obiective strategice, între care se situează și posibilitatea cuceririi rapide a Porții Focșanilor și, de aici, a Gurilor Dunării și realizarea unei ieșiri la Marea Neagră. O astfel de manevră strategică ar fi împușcat trei iepuri dintr-o dată, ceea ce mai rar se întâmplă, chiar și atunci când este vorba de imperii mari și agresive: ieșirea la încă o mare (în afară de Adriatică, stăpânirea completă a culoarului strategic al Dunării și separarea celor două principate românești, exact în zona lor de confluență. Celelalte trei obiective se referă la crearea condițiilor pentru o eventuală manevră strategică pe direcții exterioare în zona Galiției de odinioară, realizarea unei flexibilități strategice la adăpostul Carpaților, în zona cea mai protejată dar și cea mai vulnerabilă, dacă se aveau în vedere faptele petrecute cu secole în urmă, adică migrațiile și mai ales acțiunea Hoardei de Aur din 1641, și crearea unei enclave prin care să se mențină și să se susțină, prin secole, o zonă inaccesibilă românilor, un antiromânism permanent, care să pună probleme în viitor. De fapt, tot cam așa stau lucrurile și cu capul de pod musulman din Balcani, nimic nou sub soare...

Dar, la drept vorbind, toate cele șase țări riverane Mării Negre au unele probleme de acest gen. În Turcia, există un „cap de pod“ kurd, în Georgia, există enclave explozive, în Rusia, explodează mereu Cecenia și nu numai, în Ucraina, populația rusă și rusofonă numeroasă (în Crimeea, procentajul rușilor ajunge la 60%) și alte minorități pot pune probleme, iar Bulgaria, nu este nici ea lipsită de unele provocări de acest gen, oricât de omogenă s-ar crede.

Multe dintre problemele zonei nu au fost luate în considerație, pentru că nu au soluții simple și, ca atare, nimeni (nici Uniunea Europeană, nici NATO, nici alte organizații și organisme internaționale) nu-și asumă răspunderi care nu pot fi îndeplinite cu siguranță și într-un interval de timp rezonabil. De aici nu rezultă însă că astfel de probleme nu există, nici că, dacă totuși se admite că există, nu trebuie rezolvate.

Zona are, într-adevăr, numeroase probleme. Imperiul rus, în dorința sa de a stăpâni intrările în marile culoare strategice de odinioară, îndeosebi Galiția, Moldova dintre Prut și Nistru și Gurile Dunării (cele trei mari culoare strategice vizate de Imperiul rus și nu numai sunt: Galiția, spațiul de la nordul lanțului muntos al Carpaților și Alpilor, până în Normandia; culoarul strategic al Dunării și culoarul strategic maritim – Marea Neagră, Marea Egee, Marea Mediterană), a schimbat sau, în orice caz, a stimulat schimbarea compoziției populației în raioanele de la nordul Gurilor Dunării (Kahul și Ismail), din ținutul Herței și din nordul Bucovinei și a construit drumuri solide, cu orientare Nord-Sud, pe rocada strategică dintre intrările în aceste culoare. Evident, această rocadă se situează între Prut și Nistru. Toate aranjamentele care au urmat, inclusiv delimitarea frontierei între Ucraina și Republica Moldova, imediat după Al Doilea Război Mondial, au vizat îndepărtarea românilor de la Gurile Dunării și crearea unui fapt împlinit cu implicații pe termen lung, concretizat, azi, în numeroasele provocări cu care se confruntă Republica Moldova, inclusiv în presiunile ce s-au exercitat pentru federalizarea acesteia. Osetiile și, în general, conflictualitatea din Caucaz dau de furcă Georgiei, dar Rusia a intervenit prompt în 2008, pentru a da o lecție de geopolitică a interesului său strategic în zona caucaziană, chiar dacă se confruntă, în zonă, și cu problema cecenă și nu numai. Situația și poziția populației ruse și rusofone din Ucraina și nerespectarea doleanțelor acesteia și a celorlalte pot genera, în anumite condiții, conflictualitate. Problemele dintre Ucraina și România, îndeosebi privind platoul continental al Mării Negre, s-au rezolvat, dar de aici nu rezultă că totul este perfect privind securitatea zonei și rolul ei în realizarea unei dimensiuni euro-asiatice benefice deopotrivă pentru continentul european și pentru cel asiatic, separate printr-o linie absolut convențională și neimportantă. Presiunea kurdă în Turcia rămâne încă o amenințare și chiar un factor de risc major în zonă, la care se adaugă complicatele probleme ale Balcanilor de Vest, problemele grave din Siria, care are o lungă frontieră cu Turcia, programul nuclear al Iranului și nerăbdarea Israelului de a lovi cu aviația locațiile centrelor acestui program nucleare iranian, așa cum a făcut-o în 1981 cu rectorul Osirak instalat de francezi la sud de Bagdad, fără să-i pese cuiva de o astfel de intervenție, revoluțiile din așa-zisă primăvară arabă și efectele încă devastatoare pentru unele țări – inclusiv pentru România – ale actualei crize financiare.

Peste toate acestea, competiția, parteneriatele și strategiile de punere în operă a unor politici de acces la resursele energetice caspice și chiar la cele din Marea Neagră, pentru că și acestea sunt și vor fi din ce în ce mai mult necesare, căutate și foarte importante, exploatarea și transportul lor ar putea genera noi paliere de confruntare sau de confluență, noi provocări și noi probleme ce vor trebui rezolvate.

Timpul a făcut ca, tot aici, în acest spațiu, să se separe, uneori, să se rupă și, în cele din urmă, să se accepte, să se suporte și chiar să conviețuiască mai mult sau mai puțin dramatic trei mari civilizații – cea europeană, cea asiatică și cea islamică – și două din cele trei mari religii monoteiste – creștinismul (ortodoxismul și catolicismul) și islamul. Păcile de la Westfalia trăsese o linie de demarcație, care ajungea și prin această zonă. Ea a guvernat multă vreme realitățile și mentalitățile europene, ajungând și până dincolo de ocean. Inclusiv profesorul american Samuel P. Huntington, de la Harvard, în celebra lui carte *Ciocnirea civilizațiilor*, vorbește de o astfel de fractură, pe care o delimitează cu o linie care trece în zona civilizației occidentale țările baltice, Ucraina subcarpatică, Transilvania, Croația, Slovenia și o parte din Bosnia și Herțegovina. Dincolo de această linie, adică la est și sud-est

de ea, se află, în concepția profesorului de la Harvard, civilizația ortodoxă și o parte din cea islamică... Nici această linie, după cum se vede, nu bagă în seamă regiunea Mării Negre, nici măcar regiunea extinsă a Mării Negre, deși falia sau zona de separare strategică, de contact și, în același timp, de ruptură, se află aici, în acest spațiu, și nu acolo, prin inima cea mai fierbinte și cea mai chinuită a popoarelor din Carpați și din Balcani.

Și încă ceva, foarte important: Marea Neagră se află undeva în zona culoarelor traficantilor de droguri, de carne vie și de arme, iar acest lucru poate genera și întreține pirateria, crima organizată și chiar terorismul.

Dinamica unui proces complex și complicat

Identificăm cel puțin cinci modalități politice și strategice majore de realizare a stabilității și securității în lume sau pe regiuni întinse, foarte importante din punct de vedere geopolitic, geoeconomic, politic și militar:

- o arhitectură internațională, care are la bază un sistem de legi, principii și norme elaborate și impuse de către state prin organizațiile și organismele lor internaționale, îndeosebi de ONU, sau girate de ONU, dar și de organizațiile și organismele internaționale și de marile puteri;

- descurajarea politică și militară a crizelor și conflictelor, izolarea, îndiguirea și rezolvarea celor existente și prevenirea celor posibile, cu o puternică susținere economică;

- extinderea dinamică a zonelor puternice de securitate și stabilitate;

- consolidarea securității și stabilității statelor și parteneriatelor;

- transformarea unor zone tradiționale de confruntare sau a unor zone tampon, zone indiferente, zone de falie strategică în zone de confluență.

Toate aceste modalități sunt foarte actuale și toate interacționează. Într-un anume sens, putem spune că nu există una fără cealaltă. Armonizarea lor este însă extrem de dificilă, întrucât, deși interdependențele au crescut semnificativ, lumea nu a ajuns încă la acel stadiu în care condiționările și intercondiționările să fie armonioase. Lumea este încă foarte conflictuală și, probabil, așa va rămâne încă mulți ani, încă multe secole, dacă nu pentru totdeauna. Lumea este conflictuală, pentru că însuși Universul este conflictual. Dar amenințările – de la cele nucleare la cele geofizice – sunt atât de mari, încât nici un stat, nici o mare putere, nici o organizație internațională și nici vreo altă entitate nu pot fi în măsură să-și asigure individual, fără aportul unor parteneri puternici și stabili, securitatea și stabilitatea. Securitatea și stabilitatea devin, fără nici o îndoială, din ce în ce mai mult funcții, competențe și acțiuni colective. Ele se prezintă ca o construcție la care participă și trebuie să participe toți, chiar dacă, deocamdată, unii mai pun încă bețe în roate iar alții trag chiulul.

Conceperea și punerea în operă a unei *arhitecturi internaționale*, care să prevină războiul și conflictul armat și să ducă la securitate și stabilitate, nu revin numai ONU, cum s-ar crede la prima vedere, ci tuturor actorilor statali, internaționali și non-statali. Or, deocamdată, acest lucru este foarte greu de realizat, lumea fiind extrem de divizată, de ierarhizată, de fracturată, de defazată și de decalată. O astfel de arhitectură ar presupune o puternică filozofie de rețea, iar aceasta se află abia la început de drum, în faza unor realități haotice și unor procesualități complexe, dinamice, dar încă hazardate și incoerente. Este ca și cum ai pune un Mercedes, creat să dezvolte o viteză de 400 de kilometri la oră, să meargă cu o astfel de viteză pe un drum de țară, îngust, făcut pentru căruțe, cu curbe la 90 de grade, cu denivelări și cu gropi de o jumătate de metru. Rețeaua Internet și, în general, filozofia și fizionomia de rețea se suprapun peste o lume care se desfășoară între spații ce aparțin încă, în acest secol al XXI-lea, epocii de piatră, și spații virtuale, ce preconizează și definesc secolul al XXII-lea. În aceste condiții, ONU este considerat a fi insuficient și chiar desuet, marile puteri sunt neputincioase, mai ales în fața unor evoluții imprevizibile și haotice ale mediului de securitate, pe care nu le pot controla, organizațiile și organismele internaționale se încurcă în legi, în reglementări înstufate și în birocrății de tot felul, armele amenință, asimetria proliferază, încrederea scade sau, în orice caz, nu cunoaște dezvoltări spectaculoase, nici măcar semnificative, suspiciunile cresc, reacțiile la globalizare se multiplică, decalajele sporesc, sărăcia se dezvoltă, mediul se deteriorează, Cosmosul amenință..., disperarea produce

victime și fiecare dintre noi se întrebă ce ar mai fi de făcut sau dacă s-ar mai putea, în aceste condiții, să mai fie ceva de făcut ...

Descurajarea politică și militară, îndeosebi militară, vine masiv din perioada Războiului Rece. Atunci era bilaterală, acum este în mozaic. Ea există însă dintotdeauna și va exista totdeauna, întrucât, cum spune românul „frica păzește via“. Descurajarea politică și militară se bazează încă pe arma nucleară, pe sisteme de arme ultraperfecționate, pe capacitatea de a distruge, de a avertiza și de a împune, dar și pe reacția asimetrică, pe politici subversive și pe strategii bizare și confuze. Ea este valabilă, în sensul cunoscut, într-o epocă simetrică și disimetrică (non-simetrică), adică într-o epocă în care fiecare îl poate lovi năprasnic pe celălalt cu aceleași arme și într-o epocă în care decalajele tehnologice sunt atât de mari încât cel slab nu are nici o șansă în fața celui puternic. Descurajarea este însă valabilă și în epoca asimetrică, în care, deși decalajele tehnologice se mențin și chiar cresc, fiecare dintre posibii adversari exploatează la maximum vulnerabilitățile celuilalt și îl lovește acolo unde îl doare cel mai tare.

Cu alte cuvinte, în toate cazurile, descurajarea creează un fel de *terorism al descurajării*, care, scăpat de sub control, poate duce la catastrofe. Avertismentele sunt destul de clare în acest sens, dar lumea nu le prea ia în seamă. De aceea, *stabilitatea și securitatea prin descurajare reciprocă* – simetrică, non-simetrică sau asimetrică – înseamnă teroare, înseamnă terorism. Ea poate duce la prevenirea unor crize sau conflicte, la izolarea sau îndiguirea unor zone, dar costurile sunt foarte mari, rezultatele ne semnificative sau dezastruoase, iar efectele greu de prevăzut și de controlat. Descurajarea, atât ca obiectiv politic, cât și ca strategie, nu poate însă lipsi din relațiile internaționale, din arsenalele mijloacelor care creează, impun, conservă și gestionează zone întinse de securitate și stabilitate.

Una dintre cele mai performante modalități politice și strategice de realizare a securității și stabilității o constituie *extinderea dinamică a entităților economice, politice, militare și de securitate deja existente*. În general, este vorba de extinderea NATO și a Uniunii Europene. Dar nici această extindere nu reprezintă o acțiune tocmai agreabilă pentru toată lumea. Una dintre acela mai mari puteri ale planetei, Rusia, are o problemă extrem de serioasă privind acceptarea acestei extinderi. Iar acțiunea armată din Georgia a demonstrat că nu acceptă o astfel de extindere dincolo de o zonă pe care ea o consideră periculoasă pentru ea. Și, totuși, atât NATO, cât și Uniunea Europeană, a continuat să se extindă și, mai ales, să-și extindă atribuțiile, competențele, politicile și strategiile. NATO acționează deja în Afganistan, în afara arealului său, iar Uniunea Europeană încearcă să-și consolideze un drum început cu mult timp în urmă și trecut prin multe faze critice – drumul unității și integralității unei mari culturi și unei mari vocații civilizatoare. Nimic nu se poate face însă ușor, și cu atât mai puțin unificarea unui continent care a produs două războaie mondiale. Dar șansa supraviețuirii într-o lume, care devine din ce în ce mai mare și mai conflictuală, nu este decât unitatea și integralitatea. Acest obiectiv nu se poate realiza însă linear. Este nevoie de etape clare și bine pregătite. Înainte de a se trece la extinderea propriu-zisă a NATO, spre exemplu, s-a creat „Parteneriatul pentru Pace“, care a avut și are încă un succes remarcabil și un rol nesperat în procesul de construcție euro-atlantică a unui mediu de securitate care să ducă nu numai la pregătirea comună a viitorilor membri ai Alianței, ci și la declanșarea, din interior, a unui proces de stabilizare a zonelor tradițional tensionate sau conflictuale.

Desigur, o astfel de stabilizare nu este definitivă, nu are un suport foarte solid, întrucât nu se poate trece cu ușurință peste secole de confruntare, de umilință, de suferință sau, în unele cazuri, de indiferență. Aceste sentimente fac parte din memoria națiunilor, dar și dintr-o conștiință colectivă a conviețuirilor. Memoria colectivă și sensibilitatea colectivă sunt foarte puternice și, în anumite împrejurări, pot provoca reacții nu numai greu de controlat și de dezamorsat, ci și greu de înțeles și de acceptat. Reacțiile extrem de virulente și de violente ale emigranților de odinioară, stabiliți la Paris, la Londra, la Berlin, la Bruxelles și în foarte multe alte orașe europene și deveniți cetățeni ai țărilor europene, cetățeni europeni, chiar dacă nu sunt foarte greu de explicat și de înțeles, constituie un avertisment. Oamenii nu sunt mașini, iar comunitățile omenești au, deseori, alte legi și un alt comportament decât cel dat de însumarea aritmetică a comportamentelor și atitudinilor individuale...

De aceea, extinderea Uniunii Europene și a NATO nu constituie o „acaparare“ de noi teritorii, nici o simplă „convertire“ a fostelor țări comuniste la valorile lumii occidentale. Ea este și trebuie să fie compatibilă și consonantă cu atitudinile, determinările, dorințele și interesele vitale ale statelor care se integrează în aceste entități, cu valorile și orizonturile lor de așteptare. Niciodată, până în acest moment, nu a fost posibilă realizarea *de jure* și *de facto* a unității continentului european, a unei entități europene integrate și integrale – economice, politice și de securitate –, întrucât adversitatea și sentimentul de ruptură, de falie erau mult mai puternice decât sentimentul de unitate civilizațională. Efectele remanente ale acelor timpuri se resimt încă și astăzi, mai ales în diferențele uriașe care încă mai macină continentul. Este și motivul pentru care Uniunea Europeană nu se extinde în zonele de instabilitate economică, politică și militară. Aceasta este o certitudine care face parte din filosofia extinderii și realizării unității continentului. Ea nu se implică nemijlocit în rezolvarea problemelor statelor și regiunilor, ci le cere acestora să și le rezolve, sprijinindu-i în acest sens cu toate mijloacele de care dispune. Așadar, extinderea europeană nu este un tăvălug care-i liniștește pe rebeli, îi face mai toleranți pe naționaliștii extremiști, îi pune la punct pe teroriști, înlătură corupția, asigură ordinea publică și creează mecanisme de siguranță a statului. Uniunea Europeană acceptă, în arealul ei, doar acele state care îndeplinesc condițiile puse și impuse de ea. Uneori, aceste condiții sunt greu de îndeplinit... Uniunea Europeană nu cucerește, nu exploatează și nu administrează, ci acceptă sau respinge candidaturi la arealul său economic, politic și de securitate și stabilitate, numai în măsura în care candidații sunt siguri și performanți. Mai mult, printr-o strategie bine elaborată, ea pune în operă un concept politic de mare importanță, cel de *bună vecinătate*. Numai că un astfel de concept nu este înțeles de toată lumea la fel și nici acceptat așa cum dorește Uniunea Europeană. Chiar dacă buna vecinătate are efecte reciproc avantajoase, Rusia, spre exemplu, nu dorește să fie tratat ca un vecin, ci ca un partener strategic, iar Orientul Mijlociu și Orientul Apropiat nu prea răspund, în termeni de stabilitate, la o astfel de politică europeană de vecinătate liniștită. De asemenea, Uniunea Europeană dezvoltă parteneriate strategice cu alte entități importante cum ar fi: Statele Unite, China, India, Orientul Mijlociu și Apropiat, zona mediteraneană etc., dar și un acord de colaborare și parteneriat cu Rusia. Germania are însă o relație specială cu Rusia, concretizată, între altele, și prin realizarea și punerea în funcțiune a conductei North Stream, pe coridorul strategic baltic de odinioară. În proiect este și o conductă South Stream, care să treacă prin Marea Neagră, adică prin culoarul strategic maritim (Marea Neagră, Marea Mediterană). Aceste două proiecte activează, dar dintr-o altă perspectivă nu mai puțin importantă – cea energetică – fostele coridoare strategice maritime europene. Uniunea Europeană vine cu un suport economic și financiar puternic, dar nu are suficiente resurse energetice și de materii prime, de unde rezultă o dependență tot mai pronunțată față de acestea și, în consecință, o apropiere dinamică de Rusia, de Golf, de Asia Centrală, de Marea Caspică și, evident, de Marea Neagră.

Strategia europeană de securitate vizează stabilizarea zonelor, reducerea decalajelor, prevenirea amenințărilor, competitivitatea economică și socială, eliminarea conflictualității, a corupției și criminalității, securizarea frontierelor și respectarea legii. Dar ea nu stabilizează, ci doar menține stabilitatea, nu reduce decalajele, ci doar cere o economie de piață performantă și asigură condiții pentru menținerea și dezvoltarea acesteia, nu previne amenințările, ci cere reducerea vulnerabilităților la acestea și capacități corespunzătoare de reacție.

Așadar, Uniunea Europeană acceptă doar acele state care-și *consolidează, prin efort propriu sau/și prin cooperare, securitatea și stabilitatea*, care dezvoltă parteneriate și se dovedesc a fi suficient de puternice, pe de o parte, pentru a se integra în comunitatea europeană, care se prezintă a fi foarte dură, concurențială și competitivă, și, pe de altă parte, pentru a contribui în mod substanțial la întărirea puterii continentului.

NATO nu pune atâtea condiții, întrucât, prin extinderea Alianței nu se vizează neapărat creșterea performanței economice, deși nici aceasta nu este de neglijat, ci dezvoltarea unei entități euro-atlantice de securitate și apărare, care să construiască, să consolideze și să impună, atât prin descurajare, cât și prin acțiune directă, stabilitate și securitate îndeosebi în

zone europene și eurasiatice de falii strategice, în regiuni tradițional conflictuale și în zone cu geometrie variabilă în ceea ce privește stabilitatea și conflictualitatea.

De aceea, conceptele strategice ale Alianței de după 1990 depășesc conceptul de război cu beligeranți, deci secularul binom ofensivă-apărare, și abordează un plan mult mai vast privind securitatea prin cooperare, prevenirea războiului, combaterea terorismului și amenințărilor asimetrice, menținerea păcii și, în acest sens, gestionarea corespunzătoare a crizelor și conflictelor. Aceasta înseamnă că fiecare dintre membrii Alianței devine responsabil nu doar pentru apărarea frontierelor sale și a celor ale Alianței, ci și pentru stingerea oricăror conflicte sau premise de conflicte care, nesupravegheate, necontrolate și neoprite la timp, pot duce la un conflict major și chiar la un război pustiitor.

Alianța trebuie să fie flexibilă, cu structuri și strategii adaptabile la orice situație, să contribuie efectiv la gestionarea situației strategice, asumându-și toate riscurile și responsabilitățile adiacente.

Dar cea mai interesantă modalitate de realizare și consolidare a stabilității și, pe această bază, a securității ni se pare a fi *transformarea unor zone tradiționale de confruntare și a unor zone tampon, zone de indiferență strategică, zone de falie, zone în dispută sau considerate ca riscante în zone de confluență strategică.*

De la confruntare la confluență

Zona extinsă a Mării Negre este o regiune care se poate transforma dintr-un spațiu de confruntare în unul de confluență. Deși este greu de analizat, în toate detaliile și nuanțele, comportamentul populațiilor din această zonă complicată, s-au făcut și se fac progrese importante spre o filozofie de conexiune sau, cel puțin, spre o atitudine de nefaliere, de ieșire din non-contact, de acceptare a diferențelor și de construcție realistă și, pe cât se poate, benefică. În acest sens, politicile și strategiile Turciei ni se par remarcabile. Nu știm foarte exact dacă Turcia va continua spiritul Atatürk, în sensul apropierei de civilizația occidentală, de civilizația democratică, tehnologică și informațională, păstrând, totuși, un echilibru intrinsec, dar dinamic, cu civilizația islamică, cu arealul populațiilor turcice, dar deschiderile operate și pozițiile tranșante în problematica regiunii sunt remarcabile. Arealul regiunii Mării Negre rămâne unul cu totul special. Desigur, deocamdată, Uniunea Europeană este preocupată mai ales de spațiul mediteranean, de nordul Africii și de construirea unei vecinătăți liniștite și nu de zona Mării Negre, ca posibil pivot geostrategic de conexiune euro-asiatică, de conexiune energetică, desigur, probabil, și pentru motivul că zona Mării Negre a fost și este încă gestionată în special de Turcia și de Rusia, iar Uniunea se implică doar neesențial, dar oarecum promițător – a se vedea sinergia Mării Negre – noțiune care spune mai mult decât realitatea, dar timpul și cerința de resurse energetice și de unitate euro-asiatică vor avea, credem noi, un cuvânt greu în viitoarele reconfigurări geopolitice ale zonei. Scutul antirachetă american, cu elemente în Turcia, Bulgaria și România – ar putea prezenta un semnal al intenției de reconfigurare a interesului geostrategic privind zona, dar reacția Rusiei și menține controversa în areal. Chiar dacă un astfel de areal nu se află, la ora actuală, în dispută și nu se grăbește nimeni să amplaseze aici portavioane, submarine nucleare, baze navale de mare anvergură, zona oferă, totuși, un potențial uriaș pentru o eventuală strategie de sudare și securizare a spațiului eurasiatic, exact pe una dintre faliile sale cele mai adânci și cele mai confuze. Scutul antirachetă, în opinia noastră, nu ar trebui să contribuie la faliera ei și mai pronunțată, ci la deplasarea ei spre o zonă de integralitate timpurie, chiar dacă o astfel de integralitate ar avea nevoie de multe secole pentru a rezolva diferendele create aici de vremea imperiilor de odinioară. Sau, poate că această vreme n-a trecut, ci doar și-a luat un mic răgaz pentru a se reconfigura.

Strategia de securizare a regiunii ar putea avea, considerăm noi, trei dimensiuni esențiale, consonante și, în același timp, complementare: extinderea, în continuare, a NATO și a Uniunii Europene și includerea regiunii în arealul de securitate și stabilitate european și euro-atlantic; definirea și consolidarea unei entități de cooperare economică, socială, politică și militară pe arealul zonei Mării Negre Extinse, fie prin extinderea actualei Organizații de Cooperare Economică la Marea Neagră, fie prin însumarea ei la o strategie economică,

îndeosebi energetică, pe termen lung; participarea fiecărui stat din regiune la această construcție, prin armonizarea intereselor, estomparea conflictualității tradiționale și participarea activă în cadrul organizațiilor și structurilor create aici (Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră – OCEMN, BLACKSEAFOR, SEEBRIG etc.).

Consiliul NATO-Rusia și consiliul NATO-Ucraina, parteneriatul strategic dintre Rusia și Uniunea Europeană, în construcție, candidatura Turciei și, în viitor, probabil și a Rusiei, Ucrainei, Georgiei și a altor țări din zona caucaziană la Uniunea Europeană etc. ar reprezenta modalități de securizare economică, politică și militară a zonei și de creare a premiselor pentru realizarea, în viitor, a unui concept politic, economic și de securitate eurasiatic, de mare importanță pentru securitatea întregii lumi.

Am putea spune că unul dintre pilonii de securitate și stabilitate de valoare mondială ar trebui realizat aici, în zona de contact, de confluență și de falie dintre continentul european și cel asiatic, la ieșirea din vechiul foaier perturbator, care se întindea între nordul Mării Caspice și Mancuria, de unde s-au produs, odinioară marile migrații, iar azi se dezvoltă fenomenul migrației, dar și un trafic intens de droguri, de carene vie și de arme, adică în zona cea mai puțin stabilă și cea mai greu încercată.

Dar, în opinia noastră, cea mai eficientă modalitate de transformare a acestei zone într-un spațiu de confluență, adică de cooperare, de încredere, de stabilitate și de securitate, o reprezintă *acțiunea din interior*. Nimeni nu este și nu poate fi mai interesat de stabilitatea, stabilizarea și prosperitatea acestei zone ca entitățile care o compun. NATO vizează îndeosebi construirea unor structuri și a unei arhitecturi care să asigure gestionarea crizelor și conflictelor dintr-o zonă mai extinsă – inclusiv din Orientul Mijlociu Extins și din Asia Centrală –, Uniunea Europeană este interesată de stabilitatea acestei zone, îndeosebi ca regiune marginală de transfer energetic și de siguranță a frontierelor sale, alte structuri și mari puteri vizează, probabil, modalități de control marginal al pivotului eurasiatic (*heartland*) de care vorbea geopoliticianul britanic Halford F. Mackinder, și altfel decât prin activizarea marginilor (*rimland*), adică prin crearea unor pivoți pe cercul exterior și în zonele *off shore* și generarea unor strategii de îndiguire (Nicolas Spykman), iar celelalte mari puteri (în afară de cele din Uniunea Europeană sau împreună cu ele) care aparțin spațiului eurasiatic (Rusia, China, India și chiar Orientul Mijlociu) este posibil să dorească, în primul rând, accesul la resursele energetice, prevenirea conflictualității și o dezvoltare durabilă, iar acest lucru nu poate fi realizat decât dacă zonele de contact dintre ele și dintre cele două continente sunt stabile și sigure. Este și motivul pentru care, spre exemplu, Rusia a considerat o prioritate rezolvarea problemelor de-a lungul a 7000 km de frontieră cu China, inclusiv a celor care priveau miile de insule de pe Amur. Și le-a rezolvat, cele două mari puteri aflându-se acum într-o relație de parteneriat strategic. De aici nu rezultă că migrația populației chineze în spațiul rusesc al Extremului Orient va fi stopată sau interzică, ci doar faptul că cele două mari puteri sunt în dialog și parteneriat.

Transformarea zonei extinse a Mării Negre într-un spațiu de confluență ar ridica dintr-odată această regiune la rangul de generatoare de securitate și stabilitate, care ar putea influența atât Orientul Apropiat, cât și alte zone conflictuale de pe cercul numărul doi: Balcanii de Vest, Marea Egee, Orientul Apropiat, Caucaz și Transnistria. Nu va fi deloc ușor, pentru că țările riverane – Turcia, Georgia, Rusia, Ucraina, România și Bulgaria – nu s-au aflat niciodată în relații de amicitie prelungită, ci, dimpotrivă, suportă încă multe traume de pe vremea politicilor imperiale, dar realizarea unei entități de securitate și cooperare la Marea Neagră constituie una dintre puținele modalități viabile de ridicare a acestei zone și de asigurare a dezvoltării durabile a țărilor de aici.

Desigur, fiecare dintre marii actori de care depinde o astfel de construcție își are orizonturile sale de așteptare, dar și alte variante, care pot sau nu să fie consonante și complementare cu speranțele transformării regiunii Mării Negre într-o zonă de confluență, cum ar fi, spre exemplu, stabilizarea, cu prioritate, rezolvarea conflictului endogen din Orientul Apropiat și din Orientul Mijlociu – noul butoi cu pulbere al planetei –, a Asiei Centrale și a Afganistanului, pentru că aici este vorba nu doar de voință politică, ci și de puțință economică și financiară și de o anumită disponibilitate internațională în susținerea și finanțarea strategiilor care ar putea pune în operă asemenea politici.

Dacă țările riverane și cele de pe nivelul următor al elipsei strategice a Mării Negre nu își armonizează politicile și strategiile construirii, în primul rând, prin mijloace proprii, a unei asemenea entități, este puțin probabil ca factorii exteriori, inclusiv Uniunea Europeană, să pluseze mai mult decât interesele lor o cer. Spre exemplu, Uniunea Europeană dezvoltă un parteneriat strategic cu Rusia și cu China, iar materializarea lui geopolitică se realizează prin activarea unui coridor strategic prin țările baltice, prin Siberia (zonă extrem de bogată în resurse energetice) prin Coreea de Sud și China. De asemenea, Uniunea Europeană realizează un parteneriat strategic cu India, cu țările din Peninsula Indochina și cu Orientul Mijlociu, activând coridorul strategic de pe *rimland*. În acest fel, zona Mării Negre, care se prezintă a fi cea mai directă și cea mai eficientă spre aceste spații, ar putea fi evitată. Este deja evitată. Or activarea ei, printr-un efort conjugat în primul rând al țărilor din zonă, ar putea schimba complet datele problemei, centrând interesul și, deci, și resursele financiare corespunzătoare, spre această zonă, de mare importanță, în opinia noastră, pentru stabilitatea eurasiatică.

O astfel de politică ar trebui să genereze strategii viabile și programe corespunzătoare, prin care să se demonstreze că, de pilonul de securitate și de stabilitate care se poate realiza în zona extinsă a Mării Negre, depinde stabilitatea întregului spațiu eurasiatic, întrucât, într-o astfel de arhitectură, vechiul spațiu al Pontului Euxin poate reveni la valoarea de adevărată sinapsă strategică pe care a avut-o cândva, în antichitatea timpurie și chiar în Evul Mediu.

Zona extinsă a Mării Negre se prezintă din ce în ce mai mult, cu sau fără voia noastră, ca un adevărat nod geopolitic de rețea. Lumea asiatică, lumea arabă, lumea europeană își dau sau ar putea să-și dea întâlnire aici, chiar dacă, deocamdată se privesc cu oarecare indiferență și chiar cu neîncredere peste luciul unei ape care nu și-a epuizat nici pe departe legendele și argumentele. Monografiile excepționale ale lui Brătianu și Grigore Antipa despre Marea Neagră, ca și rezultatele celor două scufundări ale oceanografului Ballard, sunt de o tulburătoare actualitate, întrucât Marea Neagră, chiar dacă aparține întregii lumi, este, în primul rând, marea noastră. Și trebuie s-o cunoaștem, s-o iubim și s-o respectăm.

Noi, românii, nu suntem o populație maritimă, în sensul adevărat al cuvântului. Am înțeles prea târziu – mai exact, n-am înțeles așa cum se cuvinte – cât de importantă poate fi ieșirea la mare în viața unui popor, în deschiderea spre lume. Ca urmare, am și renunțat cu o condamnabilă ușurință la uriașa flotă comercială pe care o aveam, iar portul Constanța – cel mai mare port la Marea Neagră și unul dintre cele mai mari porturi din Europa – este aproape părăsit de navele românești, ca și cum n-ar fi una dintre cele mai mare și mai generoase porți economice, turistice, politice și strategice spre lume.

Noi, românii, nu suntem o populație maritimă, în adevăratul sens al cuvântului, dar am putea deveni. Abia atunci vom înțelege cu adevărat ce înseamnă Marea Neagră pentru noi, pentru vocația noastră economică și spirituală, pentru regiunea noastră, pentru continentul european și pentru conexiunea euro-asiatică.